

Illés Lajosné: Harmincöt éves az Európai Összehasonlító Pedagógiai Társaság¹

A közoktatás gyorsiramú fejlődése és jelentőségének növekedése a társadalom életében egyre szükségesebbé teszi korunk nevelési valóságát alkotó jelenségek összehasonlító elemzését. A nevelésügy megismerésének és tökéletesítésének szándékától vezérelve nemcsak a neveléstudományi szakemberek, pedagógusok, szakoktatók, hanem az oktató-nevelő intézményekkel csak laza, vagy éppen közvetett kapcsolatban álló emberek is élénken érdeklődnek a különböző országok pedagógiai problémái, nevelési kérdéseinek bonyolult szövevénye iránt. Fokozott érdeklődést keltenek azok a nyugat-európai országok, ahol korunk legújabb tudományos és technikai vívmányaival és igényeivel szembesítve újítják meg közoktatásunkat, s ezen belül szakképzési rendszerüket. A 80-as évek végén a kelet-európai neveléstudományi intézetek keresik a nyugat-európai intézményekkel való együttműködés formáit, s eközben olyan kormányprogramokat igyekeznek kidolgozni, amelyek célja az oktatás minőségének javítása, a tantervek korszerűsítése és a kreatív gondolkodás fejlesztése. Hazánk 1983-ban kapcsolódott be az Európai Összehasonlító Pedagógiai Társaság (CDSE - Comparative Education Society in Europe) munkájába és vesz részt a nemzetközi együttműködésben nagy szerepet játszó, kétévenként rendezett pedagógiai konferenciákon, amelyeken a részt vevők hasznos információkkal szolgálnak a közös, vagy eltérő hagyományokkal rendelkező, legkülönbözőbb természeti, társadalmi, gazdasági és kulturális feltételek között élő országok nevelésügyi valóságáról. A neveléstudomány e fontos ágának, mely a XX. században bontakozott ki, már a XIX. században úttörő művelői és értékes előzményei vannak. Legjelentősebb előfutárnak tekintik Marc-Antoine Jullien de Paris-t, aki már 1817-ben közzétette: „Esquisse et vues préliminaires d'un ouvrage sur l'éducation comparée” (Az összehasonlító pedagógiáról szóló mű vázlata és előzetes szempontjai) című, a közoktatás európai szintű kutatására vonatkozó tervezetét, amely a korabeli oktatási rendszerekről standard kérdőíves módszer segítségével nyert információkra épült. Hazánkban Eötvös József is nagy gondot fordított arra, hogy minisztersége alatt vezető tudós-hivatalnokai megismerkedjenek a külföldi oktatási rendszerekkel és külhonban szerzett tapasztalataikat otthon hasznosítsák. A XX. század első felének jelentős tudósai, az angol Michael Sadler és Nicholas Hans, az amerikai Isaac Leon Kandel és anémet Friedrich Schneider alapozták meg elméletileg az összehasonlító pedagógia tudományát és írták meg az első összehasonlító pedagógiai szakkönyveket. Már ekkor megjelent az első nemzetközi szervezet, a genfi székhelyű Nemzetközi Nevelésügyi Hivatal (BIE = Bureau International d'Éducation), melynek egyik alapítója, majd igazgatója a spanyol származású svájci pedagógus: Pedro Rossella volt. Az ő szerkesztésében jelent meg 1933-tól kezdve az International Yearbook of Education (A Nevelés Nemzetközi Évkönyve) című kiadvány, amelynek a magyar szakemberek is mindmáig nagy hasznát veszik. Az összehasonlító pedagógia különösen a második világháborút követően indult virágzásnak. Ekkor már az egyes nemzeti oktatási rendszerek tanulmányozása nemcsak a reformokhoz, a rendszerek fejlesztéséhez szükséges modellek használatát szolgálta, hanem olyan összefüggések vizsgálatára is kiterjedt, melyek azt mutatták meg, hogy milyen szerepet játszik az oktatás a társadalom vagy a gazdaság alakításában. Az összehasonlító pedagógia infrastruktúrája a hatvanas évektől kezdődően, robbanásszerűen kiépült. 1956-ban alakult meg az első nemzeti összehasonlító pedagógiai társaság az Egyesült Államokban (mai nevén: Comparative and International Education Society).

¹ Megjelent: Szakképzési Szemle, 1996. XII. évf. 3. sz. p50-55

Az Európai Összehasonlító Pedagógiai Társaságot 1961-ben alapította a Londoni Egyetem Neveléstudományi Intézetének professzora: Joseph A. Lawerys, aki a CESE első végrehajtó bizottságának elnöke volt, alelnöke pedig a már említett Pedro Rossello. Őt követte az elnöki tisztség betöltésében Denis Kallen, az amszterdami egyetem professzora, majd 1981-től 1985-ig a hazánkban is jól ismert Wolfgang Mitter, a Frankfurt am Mainban székelő Nemzetközi Neveléstudományi Kutatóintézet (Deutsches Institut für Internationale Pädagogische Forschung) összehasonlító pedagógiai részlegének vezetője, aki az Összehasonlító Pedagógiai Világszövetség (World Council of Comparative Education Societies) elnöke napjainkban. A CESE tagjai elsősorban azok az egyetemi és főiskolai oktatók, akik az összehasonlító pedagógiát mint tantárgyat tanítják az egyetemeken és főiskolákon. A tagságot nemcsak Európa neves kutatói fémjelzik (mint pl. az említett Joseph A. Lawerys, az angol Brian Holmes, Edmund King, a svéd Torstén Husén, a német Wolfgang Mitter és Jürgen Schriewer; ez utóbbi a CESE jelenlegi elnöke), hanem a világ valamennyi kontinensének komparatistái, akik szintén részt vesznek a CESE kétévenként megrendezett konferenciáin.

E konferenciák nagy figyelmet fordítottak az összehasonlító pedagógia tárgyának és a neveléstudomány egyéb ágához való viszonyának meghatározására, a metodológiai problémák tisztázására és kimunkálására. Az első kongresszust 1963-ban, Amszterdamban rendezték az összehasonlító pedagógiai kutatások helyzetéről; a 2. kongresszust Nyugat-Berlinben tartották "A neveléstudomány a változó világban" címmel, 1965-ben, majd 1967-ben Genfben „A felsőoktatásról mint az oktatási rendszer szerves részéről folyt a vita. 1969-ben a 4. kongresszus Prágában a középiskolai curriculumokról, az 5. pedig 1971-ben Stockholmban a pedagógusképzésről tanácskozott. A 6. kongresszus tárgya 1973-ban az olaszországi Frascatiban a permanens képzés a felnőttoktatás volt. A 7. kongresszust Párizsban, 1975-ben rendezték meg az iskolai közösségekről, a 8. kongresszust pedig Londonban tartották az oktatás azonos és eltérő vonásairól az európai országokban, 1977-ben. A 9. kongresszusnak 1979-ben Valencia, a 10. kongresszusnak pedig Genf adott helyet.

1983-ban Würzburgban rendezték meg a 11. kongresszust a multikulturális nevelésről. Ezen a kongresszuson vette fel a CESE tagjai sorába a Magyar Pedagógiai Társaság Összehasonlító Szakosztályát, melynek alelnöke - e sorok szerzője - a plenáris ülésen ismertette a Magyarországon folyó összehasonlító pedagógiai kutatások eredményeit és adta át az Országos Pedagógiai Könyvtárban készült 11 nyelvű pedagógiai szótár munkapéldányát. A szekcióüléseken a következő témák szerepeltek: a kulturális különbségek interdiszciplináris megközelítése; alternatív stratégiák a kulturális különbségek kezeléséhez; a multikulturális nevelés problémái a vendégmunkások, bevándorlók és hátrányos helyzetűek körében a multikulturális nevelés problémái az egyes európai, valamint a fejlődő országokban; a multikulturális nevelés lehetőségei a munkanélküli fiatalok körében. Az itt kibontakozó vitákban nemzetek összehasonlítása mellett már megjelentek a világrendszer elemzési kísérletek, a regionális elemzések is (pl. a „harmadik világ”-konceptió, vagy az Észak-Dél összehasonlítások). A 12. kongresszuson, Antwerpenben előtérbe kerültek a tematikus vizsgálatok (pl. az oktatás és a munka világának a kapcsolata, a szakképzés és a közoktatás költségvetésének elemzése, a nők helyzete az oktatásban stb.).

Az 1985-ös antwerpeni kongresszus tárgya a modern technikának az ifjúságra gyakorolt hatása volt. Ide már nem csak egyetemi oktatók és gyakorló pedagógusok jöttek el, hanem több, más társadalomtudomány (történészek, szociológusok, közgazdászok, pszichológusok) művelői is. A résztvevők egyaránt hangsúlyozták, hogy a modern technológia bevezetésének következményeként pozitív és negatív hatások figyelhetők meg az ifjúság nevelésében. Ezek közt épp úgy megtalálhatók erkölcsi, kulturális értékrend-változások, mint ahogy a társadalmi, nemzedéki s pszichológiai problémák is. Fokozott érdeklődésre tartanak számot ezek közül

azok az új jelenségek, konfliktusok, melyek a pedagógus és a tanuló, valamint a szülő és a gyerek viszonyában figyelhetők meg. A számítógépek, az új technikai eszközök megjelenése egyrészt forradalmasítja az oktatási folyamatot, annak technológiáját, másrészt igénylik alkalmazásuk széleskörű elterjesztését, a technikával való együttélést. A számítástechnika iskolai alkalmazásának pusztá gondolata sok pedagógusból már az első percben azt a reakciót váltotta ki, hogy a gyerekeknek a gépekkel való szembesítése megrázkódtatást okoz. A gépeket idegen elemnek tekintették, önálló léttel felruházott tárgynak, amelynek éppen ezért semmi köze sincs az élő ember érzelmeihez, az eleven élményhez. Következtesképpen, az embert félelemmel tölti el saját haladási lehetősége, sajátos emberi mivoltának haladása. Később azonban meggyőződhetek arról, hogy milyen lelkesen és örömmel tevékenykednek a tanulók még az óvodáskorúak is. Mindezt szem előtt tartva megkísérelték újra megfogalmazni az iskola helyét, szerepét, funkcióját a társadalomban, átalakítani a hagyományos tananyagot, újrafogalmazni a curriculumokban az általános és a szakképzés egymáshoz való viszonyát. A szakmai képzettséget nyújtó iskolatípusokban /szakmunkásképzők, szakközépiskolák, líceumok stb./ ez azt jelenti, hogy jobban össze kell hangolni az iskolai és az iskolán kívüli, üzemi képzést. Hazánkban egyre fontosabbá válik, hogy az oktatás eredményesebben segítse elő a gazdasági, a társadalmi és a kulturális fejlődést. Az általános képzést nyújtó tantárgyak műveltségtartalmának korszerűsítésével igyekszünk biztosítani az európai kultúra értékeinek és legújabb eredményeinek közvetítését.

1986 októberében ünnepelte a CESE megalakulásának 25. évfordulóját. Ebből az alkalomból „rendkívüli” kongresszust rendezett a végrehajtó bizottság a Garda tó partján. A házigazda a CESE Olaszországi tagozata, a Comunita del Garda és az ISFE (Istituto per la Formazione Europea) volt. A CESE akkori elnöke: José-Luis Garcia Garrido, a Madridi Távoktatási Egyetem rektora „Az összehasonlító pedagógia társadalmi komponenseit” című előadásában arra világított rá, hogy a közoktatás hatékony működése esetén igen nagy társadalmi és gazdasági értéket képvisel, úgy is, mint a gazdasági, technikai és társadalmi haladás egyik legfontosabb tényezője, és úgy is, mint a munkaerőképzés fő forrása, a társadalmi termelés szerves része, a tudományos és műszaki progresszió függvénye és egyben előmozdítója. Az oktatás tartalmát igyekeznek az európai országokban mind jobban összehangolni a társadalmi haladás igényeivel. E feladat megvalósítását több tényező determinálja: az adott ország gazdasági feltételei és lehetőségei, nemzeti hagyományai és az addig elért általános műveltségi szint. Természetesen fontos szerepe van a pedagógiai örökségnek. Áttekintette a CESE negyedszázados tevékenységét. Kifejtette többek közt, hogy az összehasonlító pedagógia olyan önálló, viszonylag fiatal tudományág, amely magában foglalja a neveléstudomány valamennyi problémáját. Nem elégedhet azonban meg az egyes iskolarendszerek összehasonlító elemzésével. Vizsgálnia kell az egyes országok pedagógiai törekvéseit, nevelési ideáljait, az oktatás tartalmát és módszereit egyaránt. Mint tudomány nem elégedhet meg a tények pusztá leírásával és összegezésével sem: kutatnia kell a jelenségek okait, keresnie kell a lehetőséget a helyes irányban történő változtatásra. Ezért az Összehasonlító pedagógia elsődleges célja - természetesen az adott társadalmi és gazdasági lehetőségek figyelembevételével - pontosan értékelni a pedagógia fejlődését, és ennek alapján megjelölni a jövő fejlődésének útját. A szintézis nem oldható meg az egyes szaktudományok összegzésével, hanem csakis a vizsgált tényezők értékelő integrációjának új minőségi folyamata révén. Az elnök idézte a CESE Alapszabályzatát, mely szerint a Társaság célja:

“Előmozdítani az összehasonlító és nemzetközi pedagógiai kutatásokat, a felsőoktatási intézményekben előrelendíteni és tökéletesíteni az összehasonlító neveléstudomány tanítását, ösztökélni a kutatómunkát, megkönnyíteni az Összehasonlító pedagógiai kutatások publikációs és terjesztési lehetőségeit, arra ösztönözni más tudományágak oktatóit, hogy tevékenységük során vegyék figyelembe az Összehasonlító és nemzetközi neveléstudomány

dimenzióit is, támogassák a komparatistákat abban, hogy alaposan tanulmányozhassák a világ különböző országainak iskolarendszerét és szervezeteit, együttműködve azokkal a kutatókkal és oktatókkal, akik megkísérlik a pedagógiai vívmányokat kulturális összefüggéseiben elemezni és értelmezni, szervezzenek konferenciákat és összejöveteleket...”

Ezen jubileumi ünnepségen kérte fel az elnök az Magyar Pedagógiai Társaság Összehasonlító Szakosztályát, hogy a legközelebbi kongresszust Budapesten rendezze meg a CESE. A felkérésnek örömmel tettünk eleget, mivel a Magyar neveléstudomány elismerését jelentette, hogy a CESE 13. kongresszusát a Budapest Kongresszusi Központjában rendezte. Házigazdája a Magyar Pedagógiai Társaság volt. A kongresszus témája: “A nevelés célja és személyiségfejlesztés nemzetközi összehasonlításban”. A kongresszuson 32 ország 203 küldötte vett részt, nemcsak Európából, hanem a világ valamennyi kontinenséről: Párizstól-Moszkváig, New Yorktól-Hong Kong-ig. Szép számmal vettek részt a fejlődő országok tudósai, kutatói Latin-Amerikából, Afrikából és Ázsiából is. A plenáris üléseken kívül 6 munkacsoportban folytak az érdekes és izgalmas viták: 1. A szocializáció folyamata a személyiség fejlesztésében. 2. Az értékfogalmak változásainak hatása a személyiség kibontakozására. 3. Az általános nevelés és a munkára nevelés kölcsönhatása. 4. A személyiség fejlesztése az intézményes oktatásban. 5. A személyiségelméletek új irányzatai. 6. A személyiségfejlesztés és az új információs technikák. Ezen az 1988 júliusában rendezett kongresszuson választottuk meg az új elnököt: Henk Van Deale-t a Genfi Egyetem professzorát, aki kiemelkedő eseménynek minősítette a 13. kongresszust, ahol első ízben mondhatták el véleményüket és fejthették ki álláspontjukat 20 év óta a nyugat-európai és a kelet-európai tudósok és gyakorló oktatók őszinte, oldott légkörben.

A Magyar oktatásügy reformjáról Köpeczi Béla akadémikus, a hazánkban folyó összehasonlító pedagógiai kutatásokról pedig Horváth Márton egyetemi tanár, a Magyar Pedagógiai Társaság akkori főtitkára tartott előadást. Szintén a plenáris ülés előadója volt Benedek András, a MPT Összehasonlító Pedagógiai Szakosztály elnöke, aki “Az új technológiák hatása a nevelésre” c. referátumában igen lényeges problémákra világított rá: milyen jellegű és minőségű kölcsönhatások érvényesülnek a gazdasági, társadalmi, kulturális viszonyok, valamint a technikai-technológiai folyamatok, a nemzeti sajátosságok s hagyományok, a nemzetközi feltételek és a nevelés között? Milyen szerepet vállalhat az Összehasonlító pedagógia változó világunkban a reális helyzet feltárására és az addigi tapasztalatok, a tudományos információk kölcsönös megismertetése és kritikai elemzése révén? E kérdésekről kifejtett válaszai ma is aktuálisak és érvényesek. A 13.kongresszus anyagát a CESE Bruxelles-i központja adta ki. (Aims of Education and Development of Personality. Comparative Aspects.Proceedings of the 13th CESE Conference, Budapest – 1988. Edited by Henk Van Deale, Bruxelles, 1990.) A plenáris ülések és a munkacsoportokban folyó viták eredményeit Wolfgang Mitter professzor értékelte, valamint a sorok írója összegezte.

Az 1990-ben Madridban rendezett 14. CESE kongresszuson, melynek témája: „Pedagógiai reformok és innovációk a XXI. Század küszöbén“ volt, Wolfgang Mitter professzor „Nevelésügy az Egyesült Európában“ című előadását e szavakkal kezdte: „Két évvel ezelőtt, a budapesti kongresszuson sikerült a kelet-nyugati hídverés, de akkor még nem mertük remélni, hogy 1989-ben nagyobb megrázkódtatás nélkül Európa két szektora ilyen jelentős mértékben közeledik egymáshoz és, hogy 1990-ben ilyen közel kerültünk legfőbb célunk: az egységes Európa megvalósításához., amelynek szellemében nevelhetjük az ifjú nemzedéket.“ A madridi kongresszuson Bertrand Swartz, francia munkaügyi miniszter a szakmai átképzésről és a szakképzés új trendjeiről tartott előadást. A munkaerő struktúra tervezésében alapvető követelmény a társadalmi és gazdasági folyamatok fokozottabb

igénybevétele, a társadalmi munkamegosztás jövőbeni alakulásáról fakadó követelmények komplex vizsgálata. Az Európai Közösség tagjaihoz tartozó országok oktatásügyi szervei 1989 óta gondoskodnak mobilizálható munkaerő-közvetítésről a munkaerő pótlására, ahol erre szükség jelentkezik. A fiatalok külföldi munkaadók közreműködésével gyakorlati munkatapasztalatokat szerezhetnek különféle munkaterületeken (vállalatoknál, üzemekben stb.)

A 15. kongresszus házigazdája a franciaországi Dijoni Egyetem volt 1992-ben. Témája: „A nevelés és az oktatás értékelése nemzetközi összehasonlításban.” Itt a 6. számú munkacsoportban esett szó a szakoktatásról, a munkaerőpiac alakulásáról az egyes európai országok gazdasági életében, és oktatási rendszerének fejlődésében játszott szerepéről. George Psacharopoulos, a Világbank Washingtonban székelő központjának képviselője arra hívta fel a figyelmet, hogy az oktatás és a nevelés fontossága az egyes társadalmakban nem kisebb, mint az anyagi javak termeléséé, a technikáé és a tudományé. A világszerte versenyben az elismerés alapja elsősorban a teljesítmény, a tudás és a tehetség, tekintet nélkül fajra, nemre, vallásra, etnikumra. Az esélyegyenlőség elvét az ipari fejlődés termelte ki, mivel növekvő számban van szükség jól képzett, diszponibilis szakemberekre.

A 16. kongresszust Koppenhágában tartották 1994-ben „A kulturális értékek változása és a nemzeti identitás az európai országokban.” címmel. Itt is felmerült az a probléma, hogy milyen nagy gondot okoz, elsősorban az Európai Közösség országaiban a multikulturális nevelés a bevándorlók és a vendégmunkások egyre növekvő száma miatt. E feladat csak úgy oldható meg, hogy a formális és informális intézményrendszer, valamint a pedagógiai tevékenység alkalmazkodni igyekszik a demokrácia, az etnikai identitástudat, az eltérő értékek egyenrangúságának elismerése, az esélynövelő pozitív diszkrimináció, a tolerancia és a követelménytámasztás egymásnak több ponton ellentmondó, mégis összeegyeztetésre ítélt elveihez.

A felsorolt kongresszusokról és a CESE egyéb rendezvényeiről, a tagok legjelentősebb publikációiról és a rendszeresen megjelenő, Bruxellesbe kiadott Newsletter tájékoztatja az érdeklődőket. Ezen kívül a társaság periodikái: International Review of Education, Comparative Education Review, valamint az 1985 óta Barcelónában szerkesztett Educación Internacional y Comparada.

A CESE ösztönzőleg hatott több európai nemzeti összehasonlító pedagógiai társaság létrejöttére. Elsőként Londonban alakult meg a British Comparative and International Education Society, majd ezt követte Párizsban az Association Francophone d'Education Comparée, Hollandiában a Nederlandstalig Gezelschap voor de Vergelijkende Studie van Onderwijs en Opvoeding, Madridban a Sociedad Española de Pedagogia Comparada, Németországban a Gesellschaft für Vergleichende Erziehungswissenschaft.